

SLIKARSKI OPUS HVARSKOG KOMEDIOGRAFA
MARTINA BENETOVIĆA

Dušan Berić

Dvije velike katastrofe zadesiše Hvar u drugoj polovini XVI vijeka u nepunom razmaku od devet godina. Prvi put bijaše to za inkurzije turskih pomorskih snaga u augustu 1571. godine, kada su Hvar u doba Kiparskog rata napali i devastirali strašni Uluč Alija i Karakoz, a drugi put početkom oktobra 1579, kada je od udara groma eksplodiralo u tvrđavi tri stotine buradi topovskog i puščanog praha. Za napada Uluč Alije i Karakoza nastradao je i Franjevački samostan, kojega Turci zapališe na povratku svojim brodovima s plijenom i robljem, kada redovnici skupa sa nekoliko građana otvoriše vatru na njih sa zvonika, na kojemu prethodno bijahu uništili stepenice, kako Turci ne bi doprli do njih.

Među samostanskim redovnicima koji sa zvonika otvoriše vatru na Turke Uluč Alije i Karakoza bio je i mladi dvadesetogodišnji hvarski patricije fra Franjo Antun Bertučević pokojnog Tulijski. Poslije napada Uluč Alije i Karakoza, kao i čitava hvarska komuna, Bertučević učestvuje u obnovi Franjevačkog samostana, pa je na svoj trošak dao podignuti klesana kamena vrata pod horom za orgulje, koja vode u glavnu crkvenu lađu, urezavši na njihovu nadvratniku svoje ime kao crkvenog dobrotvora:

FRANCISCVS ANTONIVS BERTVCCIVS Q DOMINI TVLII.

Vrata je Bertučević podigao prije nego što je definitivno napustio Hvar, da se posveti od zadnje decenije XVI vijeka pa do svoje smrti, kao vitez hospitalaca Sv. Ivana Jerusalmiskog i Vranski prior, organizaciji pokreta balkanskih hrišćana protiv Turaka, istakavši se i u čuvenoj ali kratkoj epopeji oko preotimanja Klisa iz turskih ruku 1596. godine. Siguran datum izrade Bertučevićevih vrata pružaju nam poliptisi Francesca da Santacrocea, koje je ovaj izradio 1583. po narudžbi hvarske patricijske obitelji Griffico. Je-

dan se nalazi na glavnom oltaru, a druga dva ispod hora za orgulje, jedan lijevo a drugi desno od Bertučevićevih vrata, a to znači da su poliptisi tu postavljeni nakon što su ova bila potpuno dogotvljena.

Sesnaest godina nakon što je Santacroce izradio poliptihe, čitava zapadna strana hora za orgulje iznad Bertučevićevih vrata prekrivena je sa šest slika »Muke Isusove«, svaka veličine 122×91 cm, a koje s lijeva na desno prikazuju: Molitvu u vrtu, Judin poljubac, Bičevanje, Krunjenje trnovom krunom, Susret sa Veronikom i Pogreb Isusov. Na prvoj slici, Molitvi u vrtu, ispod usnulih apostola na četvrtastom bijelom polju je ime autora sa godinom izrade:

MARTINVS
DE BENEDICTIS
F. M.DXCIX

Martin de Benedictis, a to nije niko drugi nego već poznati komediograf i orguljaš Martin Benetović, koji je dakle 1599. izradio ovu »Muku Isusovu«, u stvari je dobronamjerni i pobožni diletant, koji u dokolici i slobodnim časovima, a tih je imao na pretek, slika ispunjavajući prazne plohe hora za orgulje u crkvi Franjevačkog samostana. Odmah se vidi da Benetović nije slikar od zanata i da ne poznaje anatomiju čovjeka. Na slici Judin poljubac vojnik desno od Hrista ima neprirodno debele noge u odnosu na gornji dio tijela u oklopu, a isto tako su na slici Pogreb Isusov kod Hrista nejednake proporcije, jer su njegove noge sitne u poređenju sa gornjim dijelom tijela. Kod Krunjenja trnovom krunom nemaju pak nikakve proporcije ruke desnog Hristova mučitelja, a u Susretu sa Veronikom neprirodan je stav Veronike, jer desna noga koja je upadljiva na prvi pogled kao da nije njena.

Od sivo-tamnih tonova u prvim slikama u Molitvi u vrtu i Judinu poljupcu, preko izrazitih i jarkih boja u Bičevanju i Krunjenju trnovom krunom, pa do Susreta sa Veronikom i Pogrebom Isusovim na kojima ispod sivog neba sa svijetlo-žutim obzorjem dominiraju također izrazite boje bijelih, crvenih, zelenih i smeđih tonova, ogleda se pokušaj Benetovića da kontrastima privuče pažnju gledaoca. Ove boje možda i nisu baš sretno izabrane, ali ipak u raznim nijansama danjeg svijetla doimlju se gledaoca mnogo više, nego što bi se očekivalo.

Benetovićeva »Muka Isusova«, rađena po ustaljenov šablone prikazivanja tih novozavjetnih događaja, interesantna je mnogo više kao dokument svoga vremena. Benetovićeви likovi predstavljeni na slikama ne odaju po svojoj nošnji i obličju novozavjetna lica. Vojnici sa šljemovima u oklopima, sa kopljima i halebardama, koje vidimo na Judinu poljupcu, Krunjenju trnovom krunom i Susretu sa Veronikom, nisu Rimljani nego mletački vojnici, koje

Martin Benetović: Susret sa Veronikom.

je Benetović svakodnevno susretao pod oružjem u hvarskoj citadeli. Za mučitelje Hristove u Bičevanju, Krunjenju trnovom krunom i Susretu sa Veronikom poslužili su mu također savremeni tipovi građana, seljaka i ribara. U osobi Simona Kirinca u Susretu sa Veronikom i Josifu u Pogrebu Isusovom nisu li prikazani hvarski plemići toga doba, jer nas njihova odjeća podsjeća na sličnu kakvu nosi književnik Marin Gazarović na savremenom portretu priloženom uz njegovo djelo »Murat gusar«. U ovome se i ogleda značaj slikarskog opusa hvarskog komediografa Martina Benetovića, ne kao umjetničkom djelu, nego kao dokumentu vremena njegova života i rada.

Malo poznati »sonator« Martin Benetović, koji se u javnim ispravama pojavljuje četiri godine poslije napada Uluč Alije i Karakoza na Hvar, dakle 1575, a čuveniji kao kaptolski orguljaš 1598, koji ujedno svira na zabavama za Hvarsku komunu, da ga 1601. zamijeni školovani muzičar fra Inocencije Jerković, možda nam je upravo i ostavio ovaj svoj slikarski opus na horu za orgulje u Franjevačkom samostanu, gdje je za vrijeme oficija orguljao. Nije isključeno da je to smatrao svojim iskupljenjem za nezakonita sina Slavena, kojega je imao sa Katom Grgićevom, krstivši ga 4. jula 1596. godine. Ipak, Benetović će i nadalje ostati poznat kao komediograf, autor »Komedije od Bogdana« ili »Hvarkinje« i »Komedije od Raskota«, te fragmentarna »Prigovaranja pod Kresišćen u Plamah meu Bogdanom i Raskotom Lovčarom vrhu Brušanih«, dok će ispod njegova diletantskog pokušaja likovnog ostvarenja »Muke Isusove« prolaziti mnogobrojni posjetioci samostanu bez nekog naročito interesa.

Kao što će nam bar zasada ostati nepoznato Benetovićevo pravo zanimanje, isto tako će nam ostati tajanstvena i zagonetna njegova smrt u septembru 1607. u Veneciji, kamo je bio otišao da zastupa pučane u borbi protiv plemića, a za očuvanje njihovih prerogativa u upravi Hvarskom komunom. Jedva da je prevalio pedesetu godinu života kada je umro, jer otac mu Benedikt još aktivno radi kao liječnik »medicus fisicus« Hvarske komune u vremenu od 1596.—1598. godine. Možda je Benetović smetao mletačkoj Sere-nissimi, pa ga ova neprimjetno uklonila sa očoga svijeta, jer više nije htjeo ili mogao da posluži njenim interesima kao ono 1603. kada je po njenom nalogu špijunirao Francuza Julija de Coreisa, pouzdanika neveruskog vojvode u česarskoj vojsci u Ugarskoj, koji je kovao planove da oslabi Turke u Ugarskoj diverzijom u Neretvi i pokretom hrišćana u Bosni.